

นโยบายต่างประเทศระหว่าง พ.ศ. ๒๔๘๕ - ๒๔๘๘

กติกาสัญญาพันธมิตรระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น ซึ่งลงนามเมื่อวันที่ ๒๑ ธันวาคม ๒๔๘๔ นั้น ความข้อ ๑ ระบุว่า ประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่นสถาปนาพันธมิตรระหว่างกันและกันตามมูลฐานที่ต่างฝ่ายต่างเคารพเอกราช และอธิปไตยแห่งกันและกัน แต่โดยความเป็นจริงแล้ว ประเทศไทยในขณะนั้นไม่มีอธิปไตยและมีอิสระที่จะดำเนินนโยบายต่างประเทศ เพราะกำลังทหารของญี่ปุ่นซึ่งควบคุมอยู่ในประเทศไทย ซึ่งเท่ากับประเทศไทยตกอยู่ในความยึดครองของญี่ปุ่นโดยปริยาย จึงจำต้องดำเนินนโยบายให้สอดคล้องกับสถานการณ์ โดยเข้าร่วมสงครามกับญี่ปุ่น และประกาศสงครามกับอังกฤษและอเมริกา ทั้งนี้เพื่อความอยู่รอดของประเทศชาติ

การที่รัฐบาลเปลี่ยนแปลงนโยบายจากความเป็นกลางตามประเพณีด้วยความจำเป็นครั้งนั้น ใคก็ก่อให้เกิดความแตกแยกทางความคิดเห็นในคณะรัฐมนตรีกลุ่มที่ไม่เห็นด้วย ซึ่งมีนายปรีดี พนมยงค์เป็นหัวหน้า จึงต้องพ้นจากตำแหน่งทางการเมืองไปดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

ทั้งนี้มิใช่เฉพาะในวงการของรัฐบาลเท่านั้น คนไทยทั้งในประเทศและนอกประเทศก็มีความคิดเห็นแตกแยกกับรัฐบาลด้วยเหมือนกัน

ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมชอดีครราชทูตไทยประจำกรุงวอชิงตันไม่ยอมรับนโยบายของรัฐบาลไทย และได้แจ้งนายคอร์ดเวลล์ ฮัลล์เมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๔๘๔ ว่า ... "พื้นฐานของไทยนั้นมุ่งไปยังประเทศประชาธิปไตย ไม่ว่าอะไรจะเกิดขึ้นก็ตาม" ... และ

..."ไทยจะแสวงหาความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาเมื่อถึงเวลาที่เหมาะสม
ในอนาคต เพื่อปลดปล่อยประเทศให้พ้นอำนาจทหารของญี่ปุ่น และจะหา
โอกาสที่จะร่วมมือกับสหรัฐอเมริกา" ๑...

และได้ก่อตั้งขบวนการเสรีไทยขึ้น กับได้ออกประกาศเมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม นั้นว่าไม่ยอม
รับรองการยอมแพ้ของรัฐบาลไทยต่อญี่ปุ่น และจะดำเนินการต่อต้านไปตามหน้าที่ใน
กฎหมาย โดยเชื่อมั่นว่าคนไทยทั้งชาติจะกอบกู้เอกราชจากผู้รุกราน ๒

การดำเนินการต่อต้านญี่ปุ่นนั้นเกิดขึ้นทั้งภายนอกและภายในประเทศ
สำหรับภายในประเทศ นายปรีดี พนมยงค์ได้ดำเนินงานอย่างเงียบ ๆ มาตั้งแต่วันที่ ๘
ธันวาคม ๒๔๘๔ เป็นต้นมา ๓ โดยใช้ชื่อว่า ขบวนการเสรีไทย และใช้ชื่อ X.O. Group
เป็นคำนำหน้าขององค์กรในการติดต่อกับฝ่ายสหประชาชาติ จึงเรียกขบวนการเสรีไทย
ว่า X.O. Group ๔ อีกชื่อ ส่วนพล.ต.อ.อดุลย์ อดุลเดชจรัสเข้าร่วมงานด้วยใน
ปลายเดือนสิงหาคม ๒๔๘๗ ๕

ในคานจอมพล ป.พิบูลสงคราม ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด
ด้วย ก็ได้ดำเนินการที่จะรักษารูปแบบของชาติไว้ให้ได้มากที่สุด และพยายามรักษา
กำลังทัพไทยไว้ มิให้กองทัพญี่ปุ่นปลดอาวุธทหารไทย โดยใช้นโยบายยอมตามความต้อง

๑ Martin, Jr., op.cit., p. 460

๒ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช, ชุมนุมวรรณคดีทางการเมือง. พระนคร :
ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๑, "ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอเมริกากระหว่างสงครามโลก
ครั้งที่ ๒", หน้า ๑๘๓

๓ ดิเรก ชัยนาม, เรื่องเดิม, หน้า ๓๑๕

๔ นายฉันทนา, X.O. Group (พระนคร : ก้าวหน้า, ๒๕๐๗), หน้า ๗๒

๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๗

การของญี่ปุ่น และในภาวะการณ์เช่นนี้ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ก็ได้เริ่มก่อตั้งขบวนการ
ไต้คันเพื่อต่อต้านญี่ปุ่นขึ้น แผนการของจอมพล ป.พิบูลสงคราม มีทั้งการใช้กำลังทหาร
เพื่อขับไล่อุปุ่นออกจากประเทศไทยในตอนปลายสงครามโลกครั้งที่ ๒ และหาทางป้องกัน
กันมิให้ประชาชนได้รับอันตราย หากแผนการใช้กำลังผิดพลาด และยังคงสนับสนุน
พล.ท.อ.อดุลย์ อดุลเดชจรัส ให้สนับสนุนขบวนการไต้คันของนายปรีดี คุ้ม^๑

๑. การดำเนินงานของเสรีไทย

การดำเนินงานของเสรีไทยและขบวนการไต้คันเพื่อให้ความช่วยเหลือ
ร่วมมือกับสัมพันธมิตร มีน้ำหนักดวงความร่วมมือเป็นทางการของไทยและญี่ปุ่น และการ
ที่ไทยได้ประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตร งานของเสรีไทยภายนอกประเทศที่อังกฤษ
และสหรัฐอเมริกาบังงานของเสรีไทยภายในประเทศ อาจสรุปได้ดังนี้

๑.๑ งานของเสรีไทยในสหรัฐอเมริกา

ในขณะที่ประเทศไทยประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกานั้น
สหรัฐอเมริกามีได้ประกาศสงครามกับไทย ด้วยเหตุผลที่ว่า การประกาศสงครามหาใช่
เจตนาของชาวไทยทั้งชาติไม่^๒ และรัฐบาลสหรัฐอเมริการับรอง ม.ร.ว.เสนีย์
ปราโมช อัครราชทูตไทยประจำกรุงวอชิงตัน และไม่รับรองรัฐบาลไทยที่กรุงเทพฯ
รวมทั้งอนุญาตให้อัครราชทูตไทยใช้เงินทุนสำรองของไทย ซึ่งรัฐบาลสหรัฐอเมริกาก็
เอาไว้ เพื่อจัดตั้ง "เสรีไทย" และหน่วย O.S.S. (Office of Strategic
Service) ของอเมริกาได้ฝึกนักเรียนไทยที่ศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัย และทำงานรวม
กันอย่างใกล้ชิดกับ "เสรีไทย" จนสงครามยุติ^๓

^๑ Ray, op.cit., p. 13

^๒ Kramol Tongdhummachart, "American Policy in Southeast Asia with special Reference to Burma, Thailand, and Indochina". (Unpublished Ph.D. Thesis, University of Virginia, 1961), p. 53

^๓ Ibid, p. 53

งานสำคัญชิ้นหนึ่งที่คณะเสรีไทยได้กระทำก็คือ ส่งคนไทยเล็กลอคเข้ามาในเมืองไทย เพื่อติดต่อกับคณะกษัตริย์ในประเทศไทย สำนักงานทางแผนยุทธศาสตร์ได้คัดเลือกเสรีไทย ๒๐ คนเพื่อทำการอบรมศึกษาในการสื่อสารทางวิทยุ และการทำลายสิ่งสำคัญ ๆ หลายอย่าง และได้รับยศเป็นนายทหารไทยในหน่วยเสรีไทย ต่อมาเมื่อเดือนมีนาคม ๒๔๘๘ สหรัฐอเมริกาได้ส่งทหารไทยนี้ไปยังประเทศอินเดียและจัดส่งต่อไปยังประเทศจีน และในที่สุดก็เล็กลอคเข้าเมืองไทยสำเร็จ ในการลอบเข้าประเทศไทยต้องประสบความยากลำบากอย่างแสนสาหัส มีที่ถูกจับได้และถูกยิงตายไป ๒ คน แต่อย่างไรก็ดีได้พยายามติดต่อกับคณะกษัตริย์ได้โดยเรียบร้อย และนับตั้งแต่นั้นมา สัมพันธมิตรก็ได้รับความช่วยเหลือจากคนไทยในประเทศหลายอย่าง พวกคณะกษัตริย์ในไทยและหน่วยเสรีไทยช่วยกันหาทางให้นักบินสัมพันธมิตรที่เครื่องบินตกในไทยและพวกเชลยศึกที่ถูกคุมขังอยู่ให้หนีรอดไปได้ ได้แจ้งให้อเมริกาทราบถึงการช่วยเหลือให้ทหารเรืออเมริกันรอกซ์วิตราว ๓๐๐ คน จากเรือลาดตระเวน ฮุสตันและขณะนั้นอยู่ในค่ายคุมขังญี่ปุ่นในไทย ได้จัดตั้งสถานีพยากรณ์อากาศขึ้นเพื่อส่งรายงานคืนฟ้าอากาศไปให้กองบินที่ ๑๔ และที่ ๑๐ ของสัมพันธมิตร และคอยส่งข่าวเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวของกองทัพญี่ปุ่น แจ้งที่ตั้งกองทหารและช่วยชี้ตำแหน่งแห่งที่ในการทิ้งระเบิดให้ ยิ่งกว่านั้นยังได้ติดตามเอาความเป็นไปในประเทศญี่ปุ่นจากนักเรียนไทยที่ได้ทะยอยกันกลับจากญี่ปุ่นและทำรายงานส่งมาให้ นอกจากนั้นยังส่งข่าวต่าง ๆ เกี่ยวกับการเมืองและเศรษฐกิจมาให้เรื่อย ๆ ซึ่งนับว่าเป็นประโยชน์แก่ฝ่ายอเมริกาเป็นอันมาก สิ่งหนึ่ง

จากการสัมภาษณ์ คุณเชื้อ หนูจำลอง วิศวกรใหญ่ฝ่ายการช่างกลการรถไฟแห่งประเทศไทย เป็นเสรีไทยผู้หนึ่งที่เข้ามาปฏิบัติหน้าที่ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง ผู้ที่เสียชีวิต ๒ คนคือ เสรีไทยรุ่นแรก การเวก ศรีวิจารณ์และสมพร บุญยุปต์ ซึ่งโศครมที่ทุ่งช้าง ถูกยิงตาย

ที่ควรจะต้องกล่าวถึงในการกระทำของทหารไทยในอเมริกานั้นก็คือ หน่วยทหารนี้ไม่ได้
รับค่าใช้จ่ายจากอเมริกาเลย สถานทูตไทยเป็นผู้จ่ายจากเงินของรัฐบาลไทยที่ฝากไว้
ในอเมริกา ซึ่ง ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมชชอรองไม่ใหญ่ถกอน คัง เช่นเงินของชาติศัตรู
อื่น ๆ ซึ่งรัฐบาลอเมริกันอนุมัติตามคำชอรอง คังนั้นจึงเบิกไปใช้ในงานกุชาติไคสะควก

ในการติดต่อกับหัวหน้าคณะกุชาติในประเทศไทยนั้น ชั้นแรกอาศัยหน่วย
เสรีไทยเข้าไปติดตอ ตอมาสงทหารอเมริกันเข้าไปกับทหารไทย และนับตั้งแต่นั้นมาการ
ติดตอระหว่างอเมริกากับไทยก็ไคค่าเนินไปโดยไกลลิด พินโทนิคอด สมิช นายทหาร
อเมริกันผู้หนึ่งที่ไคเขามาแนะนำ และสงเสริมกิจการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับงาน ไคให้
สัมภานณแกคณะหนังสือพิมพ์ในสหรัฐอเมริกาเมื่อวันที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๔๘๘ ว่า ขณะ
ที่ญี่ปุ่นยอมแพ คณะกุชาติไทยมีทหารอยู่ ๓,๐๐๐ คนแล้ว และกะว่าภายใน ๑ เดือนจะเพิ่ม
ขึ้นเป็น ๑๐,๐๐๐ คน เพราะกำลังฝึกหัดค้อยอย่างลึบ ๆ พวกชั้นหัวหน้าของคณะกุชาติ
ไทยมีจำนวนราว ๑๕,๐๐๐ - ๒๕,๐๐๐ คน นอกจากนั้นยังมีสมาชิกและผูช่วยเหลือรวม
ค้อยด้วยกันหลายแสนคน กองทัพญี่ปุ่นที่ประจำอยู่ในเมืองไทยและชายแดนนั้นมีราว ๆ
๑๐ กองพล ประกอบค้อยทหาร ๑ แสน ๒ หมื่นคน แเมกระนั้นทหารญี่ปุ่นก็ไม่สามารถจะ
ปราบปรามการกระทำต่าง ๆ ตลอดจนการจารกรรมของคณะกุชาติไทยไค สหรัฐอเมริกา
ไคสงอาวุธยุทหัทที่ใหกองทหารกุชาติ และทั้งอเมริกา อังกฤษไคชอรองไมให้ไทยลุกขึ้น
คอสู้กับญี่ปุ่นอย่างเปิดเผยควย การที่ชอรองเช่นนั้นก็เพราะว่าไมต้องการให้คนไทยกระทำ
การลงไปไมถึงโอกาสอันควร เพราะจะนำผลร้ายมาสู่ไทยเอง และเสีย
ประโยชน์ในการรบของสัมพันธมิตรควย พ.ท. สมิช ๆ ไคสรุปวัตถุประสงค์ที่สำคัญในการ
กระทำของคณะกุชาติไทยไว้คังนี้

๑. คอยช่วยเหลือพวกเฉลยศึกหนี
๒. สงข่าวเกี่ยวกับสภาพการณภายในของญี่ปุ่น
๓. ชีค่าแห่งที่ ๆ จะให้สัมพันธมิตรไปตั้งระเบิด
๔. สงรายงานเกี่ยวกับคินฟ้าอากาศให้

๕. แจงความเคลื่อนไหวของกองทัพญี่ปุ่นระหว่างไทยกับพม่า

อาศัยการกระทำเหล่านี้ สัมพันธมิตรจึงได้รับคำบอกเล่าที่เป็นประโยชน์
แก่การรบ ตัวอย่างเช่น พื้นที่กว้างใหญ่ซึ่งยังไม่มีผู้ใดทราบกันเลย การกระทำต่าง ๆ
ของคณะภูษาคินียอมจะปิดบังไม่ให้หลวงรุ้งญี่ปุ่นเป็นของยาก ดังนั้นภายในเดือนพฤษภาคม
๒๔๘๘ ญี่ปุ่นก็หมดแทบทุกอย่าง แม้กระนั้นญี่ปุ่นก็ยังไม่สามารถจะจัดการกับคณะภูษาคินีได้
ญี่ปุ่นคนพบสนามบิน ๓ แห่งที่ไม่เคยรู้มาก่อน เพราะอเมริกาและไทยได้ช่วยกันสร้างขึ้น
ใหม่ และญี่ปุ่นส่งทหารไปสำรวจก่อนหน้าที่จะยอมแพ้แก่สัมพันธมิตรเพียง ๑๔ วันเท่านั้น
แต่คณะภูษาคินีไทยได้ช่วยให้ชาวอเมริกันที่ทำงานอยู่ในบริเวณนั้นหนีรอดไปเสียก่อน

สิ่งต่าง ๆ ที่คนไทยกระทำลงไป รวมทั้งงานด้านทหารเพื่อช่วยเหลือ
สัมพันธมิตรไคยลเป็นที่พอใจ และเป็นสื่อให้มีการติดต่อไปมาระหว่างภายนอกภายในได้
ในที่สุด นับว่าเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ได้รับความเห็นใจจากสัมพันธมิตรเป็นที่ยิ่ง

๑.๒ การดำเนินงานของเสรีไทยในอังกฤษ

หม่อมเจ้าศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิ์วิวัฒน์ หัวหน้าเสรีไทยในอังกฤษให้
สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์นิกรเมื่อวันที่ ๑๐ กันยายน ๒๔๘๘ เกี่ยวกับกิจกรรมของเสรีไทยใน
อังกฤษว่า ในขณะที่สงครามยุโรปเกิดขึ้น ประเทศไทยได้ประกาศตนเป็นกลางและได้มี
กฎหมายหลายฉบับที่แสดงเจตนารมณ์ของไทยว่าจะทำการต่อสู้ทุกรานทุกวิถีทาง จน
กระทั่งโลหิตหยาดสาดสาดตาย หลังจากได้ติดต่อกับคนไทยในอังกฤษแล้ว ก็มีความรู้สึกตรง
กันคือต้องการต่อสู้ต้านทานเพื่อเอกราชของชาติจนถึงที่สุด พระองค์จึงทรงเขียนหนังสือ
แจ้งเจตจำนงอันนี้ และขอรวมมือกับอังกฤษถึงนายเซอร์ซิลล์ นายกรัฐมนตรีอังกฤษให้
เห็นถึงความสมัครใจของคนไทยที่จะเข้าต่อสู้ทุกรานชาติไทย ซึ่งนายเซอร์ซิลล์ตอบว่า

๑ หนังสือพิมพ์นิกร วันอังคารที่ ๔ กันยายน ๒๔๘๘

ยินดีที่จะช่วยเหลือ ต่อมาพระองค์จึงทรงทราบว่าในอเมริกามีคนไทยอีกคณะหนึ่ง โดยมี ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช อัครราชทูตไทยเป็นหัวหน้า มีวัตถุประสงค์อย่างเดียวกัน พระองค์จึงทรงเขียนหนังสือติดต่อขอเขารวมด้วย พร้อมควยคนไทยอื่น ๆ ในอังกฤษ และนับแต่บัดนั้นคนไทยนอกประเทศได้รวมใจรวมใจกันวางแผนทางทหาร และพยายาม สืบข่าวความเคลื่อนไหวภายในประเทศ และสันนิษฐานได้ว่า คนไทยในประเทศก็รู้สึก เจ็บช้ำน้ำใจ และคิดจะต่อสู้บูรณการเช่นเดียวกัน พระองค์ทรงแจ้งให้รัฐบาลอังกฤษ ทราบถึงความรู้สึกรวมมือของคนไทยในประเทศ นายเซอร์ซิลล์จึงตกลงให้รวบรวม คนไทยเป็นหน่วยทหารชั้น

ต่อมา ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมชได้ส่งนายมติ สานเสนจากอเมริกา มาติดต่อเพื่อรวบรวมเสรีไทยในอังกฤษและอเมริกาเป็นหน่วยเดียวกัน และพิจารณาถึง การติดต่อกับคนไทยในประเทศ ที่จะเข้าควยว่ามีมากน้อยเพียงใด แต่การหาทางติดต่อ มายังภายในประเทศหาได้สำเร็จไม่ ทั้ง ๆ ที่พยายามทุกทาง เสรีไทยทุกคนผ่านการ ฝึกหัดอย่างพลทหารทุกอย่าง โดยได้รับเลือกเข้าสมัครเป็นทหารในกองทัพอังกฤษเป็น ทางการและขึ้นอยู่กับกองกำลัง ๑๓๖ (Force 136) แห่งหน่วยบริหารงานพิเศษ (Special operation Executive : S.O.E.) ในกระทรวงการสงคราม เศรษฐกิจ (Ministry of Economic Warfare)

ในการดำเนินการขั้นสอง พระองค์ได้เดินทางมาอินเดีย เพื่อจะพิจารณา ให้ทราบถึงสถานการณ์ภายใน และจับเค้าได้จากวิทยุกระจายเสียงว่าทหารบกทหาร เรือไม่แตกแยกกัน และได้ทราบว่าทหารอังกฤษพบคนไทยชุดหนึ่งเดินทางไปจุงกิง คนไทยชุดนี้คือนายกำจัด พลากรู ครั้งแรกเจ้าหน้าที่ทหารสัมพันธมิตรไม่เชื่อคำบอก เล่าของนายกำจัดที่ว่าจจะรวมมือ ทานศุภสวัสดิ์จึงต้องมาพบนายกำจัดควยพระองค์เอง ที่จุงกิง และได้บอกความจริงไปยังอังกฤษ ก็ปรากฏว่าเป็นที่พอใจ จากการที่พบนาย กำจัดนั้น ทำให้ทราบแน่ชัดว่ามีหัวหน้าคณะต่อต้านชั้นในกรุงเทพ ฯ เหมือนกัน และพร้อม

ที่จะทำการร่วมมือกับเสรีไทยนอกประเทศ องค์การเสรีไทยในส่วนต่าง ๆ ทั้งในและนอกประเทศมีหัวหน้าคนเดียวกันคือ นายปรีดี พนมยงค์

จากการรวมกันเป็นปีกแผนทั้งในและนอกประเทศเช่นนี้ พระองค์จึงได้เสนอต่อรัฐบาลอังกฤษ ขอให้รัฐบาลชั่วคราวขึ้นนอกประเทศ แต่ยังไม่ทันสำเร็จ ผู้ที่ฝ่าอันตรายเข้ามาติดต่อกับเสรีไทยโดยโคจรลงรุ่นแรกคือ พ.ท.ป่วย อิงภากรณ ร.อ.ประทาน เปรมกมล แตะถูกจับและในที่สุดก็ติดต่อกับเสรีไทยในประเทศได้สำเร็จ^๑

๑.๓ งานของเสรีไทยในประเทศ

การต่อต้านญี่ปุ่นได้เริ่มขึ้นตั้งแต่วันที่แรกที่ญี่ปุ่นเข้าประเทศไทยแล้ว ในจำนวนบุคคลที่เข้าร่วมปรึกษาหารือกับนายปรีดี พนมยงค์แต่เริ่มแรกมีหลวงนฤเบศร-มานิต (สงวน จูฑะเทมีย์) รวมอยู่ด้วยคนหนึ่ง แผนการขั้นต้นคือ จะต้องปรับการเมืองภายในให้เรียบร้อยเสียก่อน โดยเฉพาะรัฐบาลชุดที่ก่อสงคราม อันมีจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี หลวงนฤเบศรมานิต เป็นผู้ช่วยดำเนินการให้จอมพล ป. พิบูลสงครามพ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของประเทศไป^๒

ในขั้นต้น นายปรีดี พนมยงค์เตรียมจะอพยพไปตั้งรัฐบาลพลัดถิ่นขึ้นในต่างประเทศ โดยชักชวนรัฐมนตรีบางคนไปรวมคณะ จึงได้ส่งนายกำจัด พลังกูรไปติดต่อกับเสรีไทยนอกประเทศ และไปปรับความเข้าใจกับฝ่ายสัมพันธมิตรให้ทราบถึงจุดประสงค์ของเสรีไทยในประเทศ เพื่อขอให้ตกลงรับรองเอกราชและประชาธิปไตยของไทยโดยสมบูรณ์ ขอให้เลิกถือว่าสถานะสงครามยังมีอยู่ระหว่างประเทศทั้งสอง ขอให้ปล่อยทุนสำรองที่กักไว้สำหรับเอาไปใช้ในการดำเนินต่อต้านญี่ปุ่น และขอให้รับรองรัฐบาลไทยชั่วคราวที่จะจัดตั้งในอินเดีย^๓ นายกำจัด พลังกูร เดินทางไปถึงจุงกิง

^๑ หนังสือพิมพ์นิกร วันที่ ๑๐ กันยายน ๒๔๘๘

^๒ หนังสือพิมพ์นิกร วันที่ ๔ ตุลาคม ๒๔๘๘

^๓ นายฉันทนา, เรื่องเดิม, หน้า ๑๔๔ - ๑๔๕

ในเดือนเมษายน ๑๙๔๓ (๒๔๘๖) และเสียชีวิตก่อนที่งานจะสำเร็จ^๑ จึงได้ส่งนาย
สงวน คุลารักษ์และนายแดง คุณะคิดเดินทางไปจนถึงในเค็อนกันยายน ๑๙๔๓ (๒๔๘๖)
และได้พบกับม.ล.ชาบ ญูชร ซึ่งเดินทางมาจากสหรัฐอเมริกา พร้อมกับนาวาเอกมิลตัน
ไมลล์แห่ง O.S.S. แต่รัฐบาลจีนไม่เห็นด้วยกับการที่จะจัดตั้งรัฐบาลชั่วคราว นายสงวน
จึงได้เดินทางต่อไปวอชิงตันพร้อมกับพันตรี แฟรงค์ เคพลิน หัวหน้ากองการตะวันออกไกล
ของอเมริกันผู้ออกมาส่งคณะเสรีไทย ซึ่ง O.S.S. ให้ออกเดินทางเข้ามาในเมืองไทย
เป็นชุดแรกในความบังคับบัญชาของ ม.ล.ชาบ ญูชร และพ.ท.นิคคูล สมิท ณ จุดถึง^๒
เพื่อติดต่อขอความช่วยเหลือจากอัครราชทูตไทยในเรื่องตั้งรัฐบาลพลัดถิ่น ในต้นเดือน
ธันวาคม ๒๔๘๖ ซึ่งสหรัฐอเมริกาได้ตกลงเมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม ๑๙๔๔ ที่จะช่วยให้
นายปรีดี พนมยงค์เดินทางออกนอกประเทศ โดยไม่มีข้อผูกมัดทางการเมืองแต่อย่างใด^๓
แต่ความหวังที่จะตั้งรัฐบาลพลัดถิ่นเป็นอันระงับไป เนื่องจากรัฐบาลอังกฤษไม่สนับสนุน
โดยเหตุที่ไทยประกาศสงครามกับอังกฤษ ซึ่งเป็นการละเมิดกติกาสัญญาไม่รุกรานกัน
และนายปรีดี พนมยงค์ไม่ต้องการเดินทางออกนอกประเทศ^๔

เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงจัดตั้งเสรีไทยขึ้นในประเทศ และได้ประสานงานรวม
กับหน่วยเสรีไทยในสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ โดยร่วมมือกับหน่วย O.S.S. ของพลโท
โคนาเวน ฝ่ายสหรัฐและหน่วย ๑๓๖ ของอังกฤษ ในเดือนเมษายน ๒๔๘๗ ระหว่าง
ที่เสรีไทยสายอเมริกาชุดแรก ซึ่ง ม.ล.ชาบ ญูชรและ พ.ท.นิคคูล สมิทส่งเข้ามา

^๑ Andrew Gilchrist, Bangkok, Top Secret, (London :
Hutchinson & Co. (Publishers) Ltd., 1970), pp. 17 - 23

^๒ นายฉันทนา, เรื่องเดิม, หน้า ๑๖๐

^๓ Martin. Jr., op.cit., pp. 463 - 464

^๔ Gilchrist, op.cit., p. 22

กำลังเดินทางอยู่ระหว่างพรมแดนจีน - ไทย พ.ศ. ๒๔๖๖ อิงภากรกับคณะก็ลอบเดิน
ทางเข้ามาในประเทศไทย และติดต่อกับนายปรีดี พนมยงค์ได้สำเร็จ และในปลาย
เดือนกรกฎาคม ๒๔๘๗ การส่งขบวนระหว่างสถานีวิทยุใต้ดินของกองบัญชาการ เสรีไทย
ในพระนคร ซึ่งต่อมาได้ตั้งขึ้นในพระที่นั่งอูร์ กับกองบัญชาการ Force 136 ที่
กัลกัตตา ก็เป็นไปตามทางการภายใน

ผู้ที่เขารวมงานเสรีไทยภายในประเทศ มีรัฐมนตรีหลายท่าน อาทิ
พล.ต.อ. อุดม อุดมเดชจรัส ซึ่งเป็นหัวหน้าที่ ๒ ของขบวนเสรีไทย นายทวี บุญยเกษตร
นายดิเรก ชัยนาม นายวิลาศ โอสถานนท์ นอกจากนี้ก็มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
โดยเฉพาะทางคณะอีสาน ซึ่งจัดเป็นขบวนพลพรรคดำเนินการใต้ดินต่อต้านญี่ปุ่นไปพร้อมๆ
กับการล้มรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม

การบริหารงานของขบวนการเสรีไทยหรือ X.O. Group ซึ่งมีฐานะคล้าย ๆ
หน่วยสืบราชการลับ จึงเป็นความลับอย่างยิ่งยวด

... ไม่มีครั้งใดเลยที่วินัยและความทันสมัยของกุลไกในการรักษาความลับ
สำหรับการติดต่อและบริหารแผนการจะเป็นไปด้วยความมีจิตเป็นทีไว้วางใจ
ใต้อย่างกรณีของขบวนเสรีไทย ทางฝ่ายสหประชาชาติและฝ่ายไทยสำนักกันคือ
ว่า ความลับมีใจแต่จะเป็นความสำคัญขั้นต้นของการดำเนินงานเท่านั้น หาก
เป็นหัวใจของแผนการโดยสิ้นเชิง ความรั่วไหลแพร่งพรายแม้แต่ระยะหนึ่ง
ระยะใดของแผนการดำเนินงาน ย่อมจะหมายถึงอวสานของกำลังความคิด
ชีวิตและความพยายามที่ไค้ใจเวลาบั้นกั้นมาชานานในทันที ...

การสื่อสารระหว่างทั้งสองฝ่ายใช้รหัสวิทยุแบบใหม่ ระบบในการติดต่อ
จากเมืองไทยไปอินเดียก็วางกันไว้เป็นสาย ๆ เพื่อป้องกันหากญี่ปุ่นสืบทราบจับสถานี
วิทยุของสายหนึ่งได้ สายอื่นก็จะยังคงสามารถทำงานต่อไป แม้แต่ชื่อที่ไซต่างก็ต้อง

๑ นายฉันทนา, เรื่องเดิม, หน้า ๒๖๘ - ๒๗๐ นายปรีดี มีชื่อว่า "รูซ"
หลวงอุดม "เบ็คคี" กับ "พูเลา", ชาญ บุณนาค-C. One. เทียง ศิริพันธ์ - พลุโต
หลวงสินาคโฆวาร์กซ์ - จำปา ฯลฯ

มีฉายาขอนตัวจริงไว้เบื้องหลังทุกคน ท่านองเคียวกับเสรีไทยจากนอกประเทศ และนายทหารของสหประชาชาติที่เข้ามาปฏิบัติการในไทย การที่ต้องรักษาความลับของงานจึงเป็นที่น่าเสียดายที่ไม่อาจจะไครายละเอียดของเรื่องได้ครบถ้วน

การลำเลียงส่งอาวุธยุทธภัณฑ์ทางอากาศจากฝ่ายสัมพันธมิตร เริ่มเป็นครั้งแรกในคืนวันที่ ๑ มกราคม ๒๔๘๘ ที่บริเวณเขาสามร้อยยอด และบรรดาอาวุธยุทธภัณฑ์ได้แจกจ่ายไปในระหว่างหน่วยต่าง ๆ ขององค์การ ซึ่งเริ่มจัดเป็นพลพรรคขึ้นในต้นปี ๒๔๘๘ ขบวนการเสรีไทยขยายงานต่อต้านจากพระนคร ซึ่งเป็นแหล่งกลางออกไปเป็นสายสำคัญ ๆ หลายสาย

หน่วยหัวหิน มีชาญ บุนนาค เป็นหัวหน้า
หน่วยสารวัตรทหารและนักเรียนสารวัตรทหาร มีหลวงสังวรยุทธกิจ
เป็นหัวหน้า

หน่วยสกลนคร - มหาสารคาม - อุบล เป็นกองพันพลพรรคที่ใหญ่ที่สุด
มีนายเตียง ศิริขันธ์เป็นหัวหน้า จำลอง ดาวเรืองและทองอินทร์ ภูริพัฒน์ ถวิล อุดล
รวมงาน

หน่วยขอนแก่น - เลย มีนายอุดม บุญประกอบเป็นหัวหน้า พร้อมด้วยการช่วยเหลือของนายเสนาะ นิลกำแหง กับคณะเสรีไทยสายอังกฤษ ผู้โคจรลงมาเมื่อปลายปี ๒๔๘๗

หน่วยแพร่ - มีเจ้าวงษ์ แสนศิริพันธ์ เป็นหัวหน้าร่วมคายนายทอง
กันทาธรรม

ในปลายเดือนมีนาคม ๒๔๘๘ มีการจัดตั้งองค์การอย่างเป็นทางการเป็นระเบียบแบบแผน โดยวางรูปแบบกองบัญชาการขบวนการเสรีไทย ตั้งอยู่ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

จากการสัมภาษณ์ ประหยัด ศ.นาคะนาท ซึ่งร่วมทำงานใต้ดินในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง

การเมือง มีนายปรีดี พนมยงค์ เป็นประมุข และแบ่งแผนกหน้าที่ มีกรรมการประจำดังนี้^๑

๑. หลวงอคุศลเศรษฐี รองประมุขและหัวหน้าตำรวจ
๒. นายคิเรก ชัยนาม หัวหน้ากองกลาง
๓. นายวิจิตร ลุคิตานนท์ ผู้ช่วยหัวหน้ากองกลาง หัวหน้าการเงินและ

พลาธิการ

๔. นายทวี บุญยเกษตร หัวหน้าพลพรรคและผู้ติดต่อกับรัฐบาล
๕. นายชาญ บุณนาค หัวหน้าสืบราชการลับ วิทยุสื่อสารการรับส่งคนและจ่ายอาวุธ
๖. หลวงสินาค โยชารักษ์ หัวหน้าฝ่ายทหารบก
๗. หลวงสังวรณัฎฐกิจ หัวหน้าฝ่ายทหารเรือ ดูแลพวกเชลยและให้ความคุ้มครองทั่วไป
๘. นายทวี ตะเวทีกุล หัวหน้าเศรษฐกิจและการคลัง
๙. หลวงบรรณกรโกวิท หัวหน้าการรับส่งทางเรือ
๑๐. นายสระพรัง เทพหัสดิน หัวหน้าการรับส่งทางบก
๑๑. หลวงศุภชลาศัย หัวหน้าอาสาพลเรือน ฯลฯ

เหตุการณ์ภายในประเทศนับตั้งแต่หลังประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกาเป็นต้นมา กองทัพญี่ปุ่นเข้ามาตั้งมั่นยึดครองในประเทศมากขึ้นทุกที แต่รัฐบาลก็จำต้องผูกไมตรีกับญี่ปุ่น และดำเนินการต่อต้านอย่างเงิบ ๆ ฝ่ายญี่ปุ่นบีบบังคับทางเศรษฐกิจและการเงินอย่างหนัก เนื่องจากรัฐบาลจำต้องลดค่าเงินบาทลงให้เท่ากับเงินเยน และไทยจำต้องให้ญี่ปุ่นยืมเงินบาท เพื่อชื้อวัตถุเกี่ยวกับการทหาร ในขณะที่เดียวกันฝ่ายสัมพันธมิตรปิดล้อมญี่ปุ่น ทำให้ญี่ปุ่นขาดแคลนสินค้าต่าง ๆ ในกลางปี

๑๙๔๓ ค่าครองชีพในประเทศเพิ่มขึ้นอีก ๓๐๐ % สรุปแล้วไม่ใช่แต่ทางการทหารเท่านั้น
ที่ไทยจำต้องอดทน ทางด้านเศรษฐกิจก็ถูกบังคับเช่นเดียวกัน

ในครั้งหลังของปี ๑๙๔๓ (๒๔๘๖) มีการตั้งขบวนการเพื่อต่อต้านญี่ปุ่น
เพื่อช่วยให้ทำความตกลงกับฝ่ายสัมพันธมิตรไคหลังสงคราม และจอมพล ป.พิบูลสงคราม
ก็มีความเกลียดชังญี่ปุ่น ญี่ปุ่นเองก็ไม่ไว้ใจและสัมพันธ์ภาพระหว่าง ๒ ฝ่ายก็เริ่มตึง
เครียดขึ้น ความร่วมมือที่ไทยให้ญี่ปุ่นอยู่ในลักษณะที่ระมัดระวังเป็นที่สุด จอมพล ป.
พิบูลสงครามมีความเห็นว่า ขบวนการต่อต้านญี่ปุ่น ถ้าทำสำเร็จจะถูกข้อเสียดึงให้ตัวเอง
และในขณะเดียวกันก็กำจัดญี่ปุ่นออกไป แต่โดยตำแหน่งนายกรัฐมนตรีจะกระทำกรโดย
เปิดเผยไม่ได้ เพราะจะต้องติดต่อกับญี่ปุ่นอย่างใกล้ชิด และญี่ปุ่นเองก็จับตาคูนาย
รัฐมนตรีอย่างใกล้ชิดเช่นเดียวกัน แผนการของจอมพล ป.พิบูลสงครามในการต่อต้าน
ญี่ปุ่นก็คือ ส่งนายทหารไปติดต่อกับกองทัพที่ ๕๓ แห่งกองทัพจีน จากเอกสารที่เชื่อถือได้
บันทึกไว้ว่า

ข้าพเจ้ารับรองว่า ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง ได้ส่งควยวาจา
ให้ พล.อ.หลวงหาญสงครามไปดำเนินการติดต่อกับกองทัพที่ ๕๓ แห่งกองทัพจีนเพื่อ
ความปลอดภัยของประเทศชาติและได้ให้ น.อ.แสวง ทักษะสุต พร้อมควยคณะคือ
๑. พ.ท.หลวงไกรนารายณ์ ๒. พ.อ.สมาน วีระไวทยะ ครั้งแรกเริ่มติดต่อกับ
วันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๓ ณ ตำบลเชียงล้อในยูนาน กับ ผบ.พล ๕๓ และคณะของ
ทหารจีน ครั้งที่สองไปติดต่อกับเพิ่มเติมในวันที่ ๒ เมษายน ๒๔๘๓ ณ ที่แห่งเดิมและคณะ
ทหารจีนชุดเดิมพร้อมควย พล.อ.หลวงหาญสงคราม (หัวหน้า) พล.ต.เนตร เชมะโยธิน
เป็นตัวแทนของผู้บัญชาการทหารสูงสุด พ.ท.อ.กระจ่าง ผลเพิ่ม, พ.อ. สมาน
วีระไวทยะ พ.ต.ต.ธานี สาทรกิจ

ข้าพเจ้าสั่งการในตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด และที่ส่งควยวาจานั้น
ถือเป็นความลับ เพราะการไปติดต่อกล่อแหลมต่อการสืบสวนของกองทัพญี่ปุ่นมาก และ

ในที่สุดผลปฏิบัติเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติอย่างน่าพอใจ" ๑

ผลของการติดต่อเป็นประโยชน์แก่ฝ่ายไทย เพราะจอมพลเจียงไคเช็ค
ไม่ถือว่าประเทศไทยเป็นศัตรูกับจีน อันเป็นผลให้ไม่มีการรบระหว่างไทยกับจีนในภาค
เหนือของไทย ๒

แผนการขั้นต่อไปคือ ส่งเสริมความรู้รักสามัคคี โดยปลูกใจประชาชน
ให้เกิดความรู้รักสามัคคี นับเป็นการต่อต้านญี่ปุ่นทางอ้อม และได้หันมาเริ่มงานทางด้าน
วัฒนธรรม เหตุผลก็เพื่อมิให้จิตใจของประชาชนพะวงถึงภัยสงครามและภัยทางอากาศ
ที่เพิ่มขึ้น และเพื่อมิให้ญี่ปุ่นกลืนชาติทางวัฒนธรรมและแผนการขั้นสุดท้ายที่ทำให้จอมพล
ป.พิบูลสงครามพ้นจากตำแหน่งก็คือ แผนการย้ายเมืองหลวงกรุงเทพฯ ไปอยู่
เพชรบูรณ์ เพื่อเป็นช่องทางที่จะขนย้ายกำลังทางทหารและทรัพยากรอันมีค่าของชาติไป
รวมไว้ ณ ที่นั้น เหตุผลที่แท้จริงในการย้ายเมืองหลวงครั้งนั้นเป็นแผนยุทธการทาง
ทหาร ที่จะใช้พื้นที่บริเวณนั้นเป็นป้อมปราการสุดท้ายกับศัตรู ๓ ดังจะเห็นได้จากบันทึก
จอมพล ป.พิบูลสงครามมีความตอนหนึ่งว่า

... เมื่อผมเห็นเป็นโอกาสอันเหมาะที่จะสร้างฐานทัพสำหรับเตรียมรบกับญี่ปุ่น
ในขั้นสุดท้ายได้แล้ว ผมจึงโคลงมือสร้างฐานทัพที่เพชรบูรณ์และสร้างทางให้
สามารถติดต่อระหว่างกรุงเทพฯ - ลำปาง ตลอดจนไปจนถึงติดต่อกับกองทัพจีนใน
ยูนาน การสร้างฐานทัพที่เพชรบูรณ์และการสร้างทางสายกรุงเทพฯ - อำเภอบึง
กาฬ จังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นทางที่ผานฐานทัพนี้เองได้ทำให้ฝ่ายญี่ปุ่นสงสัยเป็น

๑ เอกสารที่เชื่อถือได้ วันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๔

๒ ไทยน้อย, ประสบการณ์ ๓๔ ปี แห่งระบอบประชาธิปไตย (พระนคร :
ห้างหุ้นส่วนจำกัดแพรวพทยา, ๒๕๐๔), หน้า ๔๖๑

๓ เนตร เขมะโยธิน, เรื่องเดิม, หน้า ๒๐

อันมาก เขาว่าผมไปสร้างอะไรลึกลับ คิดร่วมกับเขาที่เพชรบูรณ์ ถึงกับส่งข้าราชการชั้นผู้ใหญ่จากโตเกียวให้ขึ้นไปดูการก่อสร้างที่เพชรบูรณ์เป็นพิเศษ เมื่อญี่ปุ่นส่งสายลับ เขาก็คิดจะยึดพื้นที่ราบของกองทัพที่ ๒ ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณสระบุรีที่เขาคุมฯ ผมโคตรวุ่นเรื่องนี้จึงไล่ส่งทันทีให้กรมทหารราบสระบุรีไปยึด เขาคุมฯ โดยความ เราโคตรทำกรงก็ดูเขาคุมฯ โดยปลุกโรงเรือนเสิร์ฟข้าว รอยภายใน ๓ วัน ที่เราโคตรทำไปตั้งนี้ญี่ปุ่นโกรธมาก และทราบต่อมาว่าญี่ปุ่นคิดจะเอาชนเราในเรื่องนี้ โดยจะเข้าไปอยู่ในพื้นที่หลังแนวรบของกองทัพที่ ๒ คือระหวางลพบุรีกับสระบุรี ผมจึงโคตรเอาพระเพทราชาฯ โดยการจับ การประกาศสร้างพุทธบรู๊มณฑล ในบริเวณพื้นที่นั้น ในที่สุดญี่ปุ่นก็ไม่โคตรพื้นที่นี้ และโคตรไปอยู่ตามถนนสายปราจีนบุรีและนครนายก แต่ผมก็โคตรจับปลอกกัน โดยส่งให้กองพันทหารมาที่ ๑ ไปอยู่แก่งคอย มีหน้าที่เขาโจมตีญี่ปุ่นที่อยู่ตอนปลาย ๆ ของถนนสายปราจีนบุรีและนครนายก" ...

แผนการนี้เป็นความลับอย่างยิ่ง ซึ่งรัฐบาลไม่อาจเปิดเผยจุดประสงค์ที่แท้จริงให้ประชาชนทราบได้ และจอมพล ป.พิบูลสงครามต้องลาออกจากตำแหน่ง นายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๔๘๗ เนื่องจากรัฐบาลแพ้คะแนนเสียงในสภาผู้แทนราษฎร เกี่ยวกับพระราชกำหนดระเบียบราชการบริหารนครเพชรบูรณ์ พุทธศักราช ๒๔๘๗ และร่างพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดจัดสร้างพุทธบรู๊มณฑล พุทธศักราช ๒๔๘๗

จอมพล ป.พิบูลสงคราม และคณะรัฐมนตรีชุดสงครามลาออก ๓ วัน หลังจากที่รัฐบาลของนายโตโจถูกบังคับให้ลาออกจากตำแหน่ง^๒ ซึ่งทำให้งานโตคินของจอมพล ป.พิบูลสงครามต้องยุติไปด้วย รายละเอียดการดำเนินการต่อต้านญี่ปุ่นของจอมพล ป.พิบูลสงครามเป็นที่ลวงรู้กันน้อยมาก ในขณะที่ขบวนการเสรีไทยภายใต้การนำของนายปรีดี พนมยงค์ จนกระทั่งสงครามยุติ เป็นที่รับรู้ของฝ่าย

^๑ สังข์ พิชโนทัย, เรื่องเดิม, หน้า ๔๗๕ - ๔๗๘

^๒ Fifield, op.cit., p. 237

สัมพันธ์มิตร และความจริงข้อที่ว่า เหตุใดสัมพันธ์มิตรจึงไม่รับรู้ยังเป็นความลับอยู่ แต่อย่างไรก็ตาม ก็เป็นหลักฐานข้อหนึ่งว่า รัฐบาลของจอมพล ป.พิบูลสงครามมิได้มีความตั้งใจที่จะเข้าข้างญี่ปุ่นทั้งทางทหารและการเมือง เท่าที่ตองคำเนินนโยบายเข้าร่วมกับญี่ปุ่นก็ด้วยความจำเป็น^๑

นายทอง อภัยวงศ์ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ตั้งเป็น นายกรัฐมนตรี ลงวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๔๘๙ และได้ดำรงตำแหน่งอยู่จนถึงวันที่ ๑๙ สิงหาคม ๒๔๘๘ ในระยะดังกล่าวได้เกิดปัญหาหลายประการ เกี่ยวกับการเมืองและการยุทศ เพราะกองทัพของญี่ปุ่น ซึ่งเป็นกองทัพที่ใหญ่ที่สุดในภาคพื้นเอเชียอาคเนย์ ระวังรัฐบาลชุกีใหม่ว่า จะรู้เห็นเป็นใจกับขบวนการเสรีไทย สถานการณ์ภายในประเทศจึงเครียดมากจนเกือบจะปะทะกันหลายครั้ง เพราะญี่ปุ่นระแวงไทย แต่ญี่ปุ่นก็มีได้ดำเนินการขัณฑ์เค็ดขาด ระยะนั้นญี่ปุ่นกำลังปราชัยเกือบทุกด้าน และกองทัพญี่ปุ่นในพม่ากำลังถอยร่นมาสู่ประเทศไทย จึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะรักษามิตรภาพกับไทยไว้เพื่อป้องกันการใช้ขัณฑ์ข้างหลัง ญี่ปุ่นจึงมิได้ดำเนินการใด ๆ นอกจากจะชูเป็นครั้งคราวเมื่อพบร่องรอยการดำเนินงานของเสรีไทย

ในระหว่างปี ๒๔๘๙ และ ๒๔๘๘ งานของเสรีไทยและขบวนการใต้ดินในไทยดำเนินการไปอย่างราบรื่น เพราะได้รับความร่วมมือจากประชาชนและประสานงานกับฝ่ายทหาร^๒ และฝ่ายตำรวจในความควบคุมของพลตำรวจโทอูลุ่ย อูลุ่ยเคชจรัส การดำเนินงานของเสรีไทยเป็นประโยชน์แก่ฝ่ายสัมพันธ์มิตรมากในค่านสืบราชการลับและข่าวต่าง ๆ ที่กองบัญชาการทหารสัมพันธ์มิตรที่เมืองแคนดีต้องการ เสรีไทยนอกประเทศได้ร่วมมือกับเสรีไทยในประเทศอย่างใกล้ชิด และให้ความช่วยเหลือแก่

^๑ Ray, op.cit., p. 203

^๒ หนังสือพิมพ์ ไทยใหม่ วันที่ ๙, ๑๑ ตุลาคม ๒๔๘๘

สัมพันธมิตร จึงทำให้ฝ่ายสัมพันธมิตร เข้าใจประเทศไทยได้ดี โดยเฉพาะอเมริกา ซึ่งได้ให้ความช่วยเหลืออย่างค้ำมือหลังเสร็จสิ้นสงคราม นับว่าบทบาทของเสรีไทย โดยเฉพาะนโยบายเป็นปฏิปักษ์ต่อญี่ปุ่น และเข้าข้างฝ่ายตะวันตกของ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมชมีอิทธิพลมากต่อนโยบายของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อไทยตลอดเวลาสงคราม และระหว่าง การเจรจากันจนถึงที่สุด

ในวันที่ ๖ และ ๘ สิงหาคม ๒๔๘๘ สหรัฐอเมริกาได้ตั้งระบอบปรมาณูที่เมืองฮิโรชิมา และเมืองนางาซากิตามลำดับ ในวันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๔๘๘ ญี่ปุ่นยอมจำนนโดยไม่มีเงื่อนไข สมเด็จพระเจ้าจอร์จที่ ๖ ได้ประกาศยุติสงครามเมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๔๘๘ เอกอัครราชทูตญี่ปุ่นได้แจ้งให้นายคาง อภัยวงศ์ทราบว่าได้รับคำสั่งจากรัฐบาลญี่ปุ่นแล้วว่า สมเด็จพระเจ้าจอร์จที่ ๖ ประกาศความสิ้นสุดของสงครามและตกลงยอมรับเงื่อนไขของสัมพันธมิตร ณ ปอร์ตสตามแล้ว สำหรับฝ่ายไทยจะดำเนินการทางสันติภาพด้วยวิธีใดก็ได้แล้วแต่จะเห็นสมควร ทางฝ่ายไทยได้แจ้งว่าจะทำสัญญาสันติภาพกับพันธมิตรโดยเอกเทศ

วันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๔๘๘ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ได้ออกประกาศสันติภาพ ซึ่งได้รับความเห็นชอบเป็นเอกฉันท์จากสภาผู้แทนราษฎรว่า การที่ประเทศไทยประกาศสงครามต่อสหรัฐอเมริกาและบริเตนใหญ่ เมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๔๘๕ นั้นเป็นโมฆะ เพราะนายปรีดี พนมยงค์ไม่ได้ลงนามในฐานะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ในประกาศสงครามฉบับนั้น การประกาศสงครามจึงขัดต่อรัฐธรรมนูญและความประสงค์ของประชาชนชาวไทย และว่าประเทศไทยมีเจตจำนงแน่วแน่ที่จะกลับสถาปนาสัมพันธมิตร ซึ่งได้มีอยู่กับสหประชาชาติก่อนการยึดครองของญี่ปุ่น และพร้อมที่จะคืนอาณาเขตบางส่วนที่ญี่ปุ่นไคมอบหมายให้แก่ไทยคืนแก่บริเตนใหญ่และฝรั่งเศส และรับว่าจะพิจารณายกเลิกบทกฎหมายที่มีผลเสื่อมผลประโยชน์ของสหรัฐอเมริกา บริเตนใหญ่

และจักรวรรดิบริติช และให้คำมั่นจะให้คำทดแทนที่เป็นธรรม และความยุติธรรมสำหรับ ความบอบสลายอันเนื่องมาจากกฎหมายเช่นว่านั้น กับทั้งสัญญาว่าจะให้ความร่วมมือ อย่างเต็มที่ต่อสหประชาชาติในอันที่จะสถาปนาเสถียรภาพของโลก

หลังจากได้ประกาศสันติภาพไปแล้ว ไทยก็ปรับปรุงคณะรัฐมนตรีเพื่อรับ สถานการณ์ทางการเมืองที่ได้เปลี่ยนแปลงไป และให้สอดคล้องกับการเมืองภายนอก ประเทศ นายทวี บุณยเกตุได้รับแต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรีตั้งแต่วันที่ ๓๑ สิงหาคม ๒๔๘๘ รัฐบาลของนายทวี บุณยเกตุเป็นเพียงแต่รัฐบาลที่แต่งตั้งให้เห็นว่าไทยเตรียมพร้อมที่จะเจรจาสันติภาพ และรอเวลาที่ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมชกำลังจะเดินทางมา ประเทศไทย จึงเป็นรัฐบาลที่มีอายุเพียง ๑๗ วัน และกราบถวายบังคมทูลลาออกเมื่อ วันที่ ๑๗ กันยายน ๒๔๘๘ โดยอ้างเหตุผลว่า ภาระกิจอันเร่งด่วนตามที่รัฐบาลคณะนี้ พึ่งปฏิบัติได้สำเร็จลุล่วงไปแล้ว ต่อไปนี้เป็นปัญหาทางการเมืองและการทำความเข้าใจ อันดีกับฝ่ายสหประชาชาติ จึงควรเปิดโอกาสให้ผู้ที่เหมาะสมได้เข้ามาบริหารราชการ สืบต่อไป ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมชได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีสืบต่อ เมื่อวันที่ ๑๗ กันยายน ๒๔๘๘

๒. การเจรจากับฝ่ายสัมพันธมิตร

ปัญหาสำคัญที่รัฐบาลไทยจะต้องแก้ไขให้ลุล่วงไปก็คือ การฟื้นฟูพันธไมตรี กับประเทศมหาอำนาจและดำเนินนโยบายให้พ้นจากสถานะสงครามที่มีต่อสหรัฐอเมริกา และอังกฤษ สำหรับทางคันสหรัฐอเมริกา ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมชนำคำประกาศ สันติภาพของไทยยื่นต่อนายเจมส์ เบิร์น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศคนใหม่ ของสหรัฐอเมริกา ซึ่งนายเจมส์ เบิร์นได้ออกประกาศเป็นการตอบให้ทราบถึง สถานการณ์ของประเทศไทยมีข้อความบางตอนว่า

... "ญี่ปุ่นได้เข้ายึดประเทศไทยพร้อมกับได้เข้าโจมตีเพิร์ลฮาร์เบอร์ ต่อมา อีก ๙ สัปดาห์ประเทศไทยจึงได้ประกาศสงคราม รัฐบาลไทยในครั้งนั้นอยู่ใน อำนาจญี่ปุ่นทุกประการ รัฐบาลอเมริกันใดเชื่อถือออกมาว่า การประกาศ

สงครามในครั้งนั้นมีต้องควยเจตนาของประชาชนชาวไทย ควยเหตุฉนั้นเรา จึงมิได้ถือคำประกาศสงครามฉนั้น และยังคงรับรองสถานะของอัครราชทูต ไทยในกรุงวอชิงตันต่อไป และไมรับรองรัฐบาลไทยในกรุงเทพฯ ซึ่งอยู่ที่ อำนาจญี่ปุ่น ในระหว่าง ๕ ปีที่แล้วมา เรามีได้ถือประเทศไทยเป็นศัตรู แต่ ถือประเทศไทยเป็นดินแดนที่เราจะเข้าไปช่วยกู้ไพนจากอำนาจศัตรู บัดนี้ เมื่อประเทศไทยไพนจากอำนาจปัจจำมิตรแล้ว เราจึงใคร่จะเห็นประเทศไทยโคกลับเขาอยู่ในสังคมานา ซาคิเซนเคิม ในฐานะที่ประเทศไทยเป็น ประเทศเสรี มีอำนาจอธิปไตย และมีเอกราช" ...

จะเห็นได้จากคำประกาศของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาว่า ประเทศไทยได้รับความเห็นใจจากสหรัฐอเมริกาเป็นอันมาก ทั้งเป็นการยอมรับว่าการประกาศสงครามของรัฐบาลไทยต่อสหรัฐอเมริกาเป็นโมฆะ สหรัฐอเมริกาเข้าใจสถานการณ์ภายในของ ไทยเป็นอย่างดี และยินดีให้อภัยทุกอย่างเพื่อความสัมพันธ์อันดี ซึ่งจะมีต่อกันในภาย หนา

๓. ความตกลงสมบูรณแบบกับอังกฤษ

ทางคานอังกฤษนั้น ถึงแม้จะเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า รัฐบาลไทยมีทางเลือกน้อยมาก เมื่อประกาศสงคราม ซึ่งเป็นเวลาที่พันธมิตรเองก็ไม่อยู่ในฐานะที่จะ ป้องกันดินแดนของตนในภาคพื้นเอเซียอาคเนย์ และไม่สามารถจะช่วยป้องกันไทยได้ เห็นซ้ควาไทยไม่สามารถป้องกันตัวเองจากการโจมตีของญี่ปุ่น^๒ แต่ นายเออเนสต์ เบวินรัฐมนตรีว่าการต่างประเทศอังกฤษได้แถลงในสภาสามัญเกี่ยวกับประเทศไทย เมื่อวันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๔๘๔ ว่า

^๑ เนตร เขมะโยธิน, เรื่องเคิม, หน้า ๒๓๔ - ๒๔๒

^๒ B.R.Pearn, Survey of International Affairs 1939-1946, The FarEast 1942 - 1946, London : Oxford University Press for The Royal Institute of International Affairs, 1955, p. 226

... "รัฐบาลอังกฤษรับทราบความช่วยเหลือที่ได้รับจากขบวนการของไทย รัฐบาลอังกฤษจะไต่พิจารณาประกาศสันติภาพของไทยด้วยความระมัดระวัง ก่อน เพื่อจะดูว่ามีมูลฐานเพียงพอแก่การที่จะจัดฐานะอันดีकरรรรมค่าให้เขา สุระเบียบไคหรือไม การุที่ไทยเขาร่วมมือกับญี่ปุ่น ทำให้มีปัญหาทางปฏิบัติ หลายประการที่จะหลีกเลี่ยงไม่ชำระสะสางไม่ได้ ปัญหาเหล่านี้รัฐบาล อังกฤษจะไคตรวจพิจารณา และหาที่ของอังกฤษขึ้นอยู่กับว่าคนไทยจะปฏิบัติ ตามความตองการุของอังกฤษ ซึ่งจะส่งกำลังทหารเดินทางเข้ามาใน ประเทศไทยนั้นอย่างไร และคนไทยจะจัดการแก้ไขความผิด ซึ่งคนรูก่อน ไคกระทำและจัดการชคิชคินสำหรับความเสียหาย ความวินาศพิที่เกุคขึ้นแก ผลประโยชน์ของฝ่ายบริติชและฝ่ายสัมพันธมิตรเพียงไค และมีส่วนที่จะช่วย ในการให้สันติภาพความสงบเรียบร้อย และการบูรณะทางเศรษฐกิจกลับคืน คินเอเซียตะวันออกเฉียงใคเพียงไค" ...

ซึ่งจะเห็นไคอย่างแจ่มแจ้งว่าขณะที่รัฐบาลสหรัฐอเมริกายอมรับว่าการ ประกาศสงครามของไทยเป็นโมฆะ แต่ทางรัฐบาลอังกฤษมิไคยอมรับในเรื่องนี้เลย

รัฐบาลชค ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมชประสบความสำเร็จอย่างมากในการ คำเนินนโยบายต่างประเทศ เพื่อให้พ้นจากสภาพการตกเป็นประเทศผู้แพ้สงคราม เพราะอังกฤษพยายามที่จะถือว่าประเทศไทยเป็นศัตรูของอังกฤษ โดยไคเอาจากการ ที่ประเทศไทยประกาศสงครามกับบริเตนใหญ่ เมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๔๘๕ เป็นข้อ อ้าง และเมื่อสงครามยุติแล้ว ไคคำเนินนโยบายเอาเปรียบประเทศไทยโดยให้รัฐบาล ไทยรับปฏิบัติตามข้อตกลง ๒๑ ข้อ ซึ่งถ้าไทยยอมตกลงแล้วก็เท่ากับสูญเสียทั้งเอกราช และอธิปไตยของชาติ เพราะนอกจากการยอมรับร่วมมือทางการทหารแล้วจะต้องยอมให้ อังกฤษมีสิทธิผูกขาดเกี่ยวกับน้ำมัน ป่าไม้ ข้าว สินค้าขาออกเกี่ยวกับยางและกิมุก ความคุมการเดินเรือของไทย สิทธิที่จะตั้งกองทหารจุดที่สำคัญ ๆ โดยไม่มีกำหนดฐานทัพ และท่าเรือ ตลอดจนการผูกขาดสายการบินพาณิชย์ผ่านที่กรุงเทพฯ ๖ ค้วย ๒

^๑ คิเรก ชัยนาม, เรื่องเดิม, หน้า ๔๘๗ - ๔๘๘

^๒ เนตร เชมะโยชิน, เรื่องเดิม, หน้า ๗๐๒

แต่อเมริกาได้มีบทบาทสำคัญในการวางข้อแม้ต่าง ๆ ที่ให้รากฐานในการให้เกิดขึ้นตีภาพระหว่างอังกฤษและไทย และช่วยเจรจาให้ประเทศไทยหลุดพ้นจากสภาพแพ่งสงคราม กล่าวคือทางวอชิงตันได้ยื่นประท้วงไปยังรัฐบาลอังกฤษ และแจ้งว่าสหรัฐอเมริกาได้มีส่วนช่วยเหลือในความมีชัยชนะในตะวันออกไกล สหรัฐอเมริกาควรมีสติพิจารณาเข้าร่วมปรึกษาหารือก่อนที่จะยื่นขอเรียกร้องท่านองค์ชาติคอดูพ่ายแพ้

การที่สหรัฐอเมริกายื่นมือเข้าเกี่ยวข้องกับข้อตกลง ๒๑ ข้อ ทำให้อังกฤษต้องเปลี่ยนแปลงท่าทีต่อไทยไปบ้าง โดยพิจารณาแก้ไขข้อตกลงบางประการภายหลังจากที่กรุงวอชิงตันกับกรุงลอนดอนได้โต้ตอบกันในเรื่องนี้อย่างเร่งด่วนแล้ว รัฐบาลอังกฤษจึงต้องระมัดระวังท่าทีของตนที่จะปฏิบัติต่อประเทศไทยยิ่งขึ้น ทำให้ฐานะของประเทศไทยกระเตื้องขึ้น

อย่างไรก็ดีไทยและอังกฤษได้ลงนามในข้อตกลงฉบับที่ ๑ เมื่อวันที่ ๘ กันยายน ๑๘๔๕ (๒๔๔๘) ที่แคนดี้ ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับการร่วมมือทางทหารและการปลดอาวุธทหารญี่ปุ่นในประเทศไทยเท่านั้น ส่วนปัญหาอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการเมืองการเศรษฐกิจและการเงินทางอังกฤษจำต้องงัดไว้ชั่วคราวก่อน โดยขอให้รัฐบาลไทยส่งผู้แทนคณะใหม่ไปเจรจา การเจรจายืดเยื้อเป็นเวลาหลายเดือน และได้ย้ายสถานที่เจรจามากระทำที่สิงคโปร์ ในที่สุดจึงลงชื่อเรียกร้องรวม ๒๑ ข้อที่กองบัญชาการแม่ทัพใหญ่อังกฤษยื่นมานั้นก็ผอมคลาญลง

เหตุผลที่อังกฤษยอมผอมคลาญข้อเรียกร้องบางข้อลง เป็นต้นว่า การให้สัมพันธมิตรควบคุมเศรษฐกิจของไทย และห้ามทำการค้ากับศัตรูของสัมพันธมิตรนั้นอังกฤษมีเหตุผลหลายประการ นอกจากที่อเมริกาบีบบังคับประการแรกคือ ข้อเรียกร้องนั้นเสนอต่อรัฐบาลไทยในนามของสหประชาชาติ ซึ่งรวมสหรัฐอเมริกา เมื่อสหรัฐอเมริกาไม่

ประสงค์จะรวมในการไต่ประโยชน์จากข้อเรียกร้องเหล่านี้ อังกฤษจึงถูกบังคับให้ระงับข้อเรียกร้องดังกล่าว ประการที่สองอังกฤษเริ่มตระหนักในอิทธิพลของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อประเทศไทย จึงยินยอมลดหย่อนข้อเรียกร้องที่ไม่สำคัญ เพื่อดำรงไว้ซึ่งไมตรีจิตของประชาชนชาวไทย ซึ่งมีต่ออังกฤษตั้งแต่ก่อนสงคราม และท้ายที่สุดระยะเวลาที่ยืดการเจรจาไปคราวนี้ ยอมทอระยะเวลาที่อังกฤษจะได้ผลประโยชน์จากการค้า ซึ่งถ้าหากปราศจากเสียซึ่งไมตรีจิตของคนไทยแล้ว อังกฤษจะดำเนินกิจการต่อไปไม่ได้^๑

ในวันที่ ๑ มกราคม ๒๔๘๕ ผู้แทนไทยได้รับอนุมัติจากรัฐบาลให้ลงนามกับผู้แทนอังกฤษที่เมืองสิงคโปร์ ความตกลงข้อนี้เรียกว่า "ความตกลงสมบูรณแบบเพื่อยกเลิกสถานะสงครามระหว่างประเทศไทยกับบริเตนใหญ่และอินเดีย"^๒ และในวันที่ลงนามคณะรัฐมนตรีได้ลงมติอนุมัติให้นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศออกคำแถลงการณ์^๓

โดยผลแห่งข้อตกลงสมบูรณแบบนี้ได้ก่อให้เกิดพันธผูกพันที่ประเทศไทยจำต้องยอมรับมาปฏิบัติในระยะต่อมาอีกหลายปี นอกจากจะชดเชยค่าเสียหายให้แก่ชนชาติสัมพันธมิตรและอื่น ๆ แล้ว ประเทศไทยยังต้องยอมส่งชาวให้แก่สัมพันธมิตรโดยไม่คิดมูลค่าอีก ๑ ๒ ล้านคน

^๑ Kramol Tongdhummachart, op.cit., pp. 89 - 90

^๒ รายละเอียดของความตกลงนี้ โปรดดูภาคผนวก

^๓ โปรดดูแถลงการณ์ในภาคผนวก

บทสรุป

พื้นฐานการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยมาแต่อดีตกาลมีลักษณะที่เห็นเด่นชัดคือ "ความเป็นกลาง" ในความหมายของความพยายามที่จะไม่เข้าฝักเข้าฝ่าย ไม่ผูกพันกับมหาอำนาจฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง โดยเผื่อทางเลือกในอนาคตไว้เสมอ ซึ่งเป็นผลให้ไทยรักษาเอกราชไว้ได้ การที่ไทยรักษาเอกราชไว้ได้ตลอดมานั้น เชื่อกันว่าเนื่องจากไทยใช้วิธีการนำมหาอำนาจหนึ่งมาคานทานอีกมหาอำนาจหนึ่ง เพื่อไม่ให้เกิดผลประโยชน์แก่ตน ทั้งนี้เพราะไทยมีความฉลาดเพียงพอที่จะไม่ยอมผูกพันตนเองกับมหาอำนาจใด ๆ เว้นเสียแต่จะปรากฏเป็นที่แน่ชัดแล้วว่ามหาอำนาจหนึ่งมีอำนาจเหนือกว่าอำนาจอื่น ๆ และผลสำเร็จอีกประการหนึ่งที่ไทยรอดพ้นมิต้องตกอยู่ภายใต้การปกครองของจักรวรรดิอาณานิคมก็คือ ความสามารถในการปรับนโยบายต่างประเทศให้สอดคล้องกับสถานการณ์ระหว่างประเทศ และการใช้การทูตเป็นเครื่องมือในการดำเนินนโยบายต่างประเทศได้อย่างเหมาะสม

แต่นโยบายต่างประเทศในระยะ พ.ศ. ๒๔๘๒ - ๒๔๘๘ นับเป็นช่วงระยะพิเศษแตกต่างจากการดำเนินนโยบายต่างประเทศในอดีตกาล กล่าวคือไทยได้ประกาศนโยบายผูกมิตรต่อนานาประเทศ และประกาศความเป็นกลาง และได้ดำเนินนโยบายเพื่อรักษาความเป็นกลาง เพราะรัฐบาลได้พิจารณาเห็นว่าเกิดสภาวะสงครามในยุโรป อังกฤษและฝรั่งเศสประกาศสงครามกับเยอรมัน อังกฤษและฝรั่งเศสมีดินแดนที่เป็นอาณานิคมติดกับประเทศไทยคือ อินโดจีนฝรั่งเศส และมลายู หากไทยไม่ดำรงความเป็นกลางโดยเคร่งครัดแล้ว อาจเป็นอันตรายแก่ความมั่นคงของประเทศได้ ทั้งนี้อิทธิพลของอังกฤษและฝรั่งเศสยังมีมากในดินแดนอาณานิคมทั้งสอง และอาวश्यकสัมพันธ์ของไทยยังล้าสมัย และมีอำนาจไม่เพียงพอ และไทยเป็นประเทศเล็กมีกำลังอำนาจน้อย วิธีการดำเนินนโยบายเป็นกลางจึงเป็นประโยชน์ที่สุดต่อประเทศในภาวะ

ที่มีความตึงเครียดเพราะการสู้รบ ดังนั้นไทยจึงได้ประกาศนโยบายเป็นกลาง เป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ของไทยที่ประกาศความเป็นกลางตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งประเทศคู่สงครามได้ให้การรับรองความเป็นกลางของไทย นอกจากนี้ประเทศไทยยังได้แสดงความเป็นกลางอย่างเคร่งครัด โดยได้ตกลงทำกติกาสัญญาไม่รุกรานกันกับอังกฤษ ฝรั่งเศสและญี่ปุ่นพร้อมกันเมื่อวันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๔๘๓ กับได้แจ้งให้อเมริกา เยอรมันและอิตาลีทราบด้วยเพื่อมิให้เขาใจผิด ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่าประเทศไทยได้พยายามรักษาความเป็นกลางโดยเคร่งครัด

แต่ทว่าการดำเนินนโยบายผูกมิตรและเป็นกลางสิ้นสุดลงในวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๔๘๘ เมื่อญี่ปุ่นยื่นคำขาดขอคืนที่พม่าอินโดจีนไทย ความเป็นกลางของไทยถูกละเมิด ไทยไม่สามารถป้องกันตัวเองได้เพราะเป็นประเทศเล็ก ไม่มีกำลังพอและพึ่งพาชาติอื่นไม่ได้ จึงจำต้องสละนโยบายเป็นกลางเพื่อความอยู่รอดของประเทศ ไทยต้องโอนอินโดจีนตามความต้องการของญี่ปุ่นด้วยความจำเป็นเพราะไม่มีทางเลือกและต้องใช้ชีวิตตามลมเพื่อรักษากำลังของกองทัพ รวมทั้งชีวิตของประชาชนชาวไทยไว้เพื่อใช้ในขั้นสุดท้าย

หลังจากความเป็นกลางของไทยถูกละเมิดแล้ว ไทยจำต้องสละความเป็นกลางโดยสิ้นเชิง โดยเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น และประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา การที่รัฐบาลในสมัยนั้นตัดสินใจประกาศสงครามก็เพื่อความอยู่รอดของประเทศในเวลานั้นกองทัพญี่ปุ่นเข้ามาอยู่ในประเทศไทย และมีความระแวงไทยว่าจะไม่ร่วมมือด้วยจริง และอาจปลดอาวุธทหารไทยได้ในวินาทีใดวินาทีหนึ่ง ประเทศไทยในเวลานั้นก็มีสภาพเหมือนถูกญี่ปุ่นยึดครองอยู่แล้วโดยปริยาย จึงจำต้องดำเนินนโยบายให้สอดคล้องกับสถานการณ์ โดยเข้าร่วมสงครามกับญี่ปุ่นและประกาศสงครามกับพันธมิตรตั้งที่ไคกอลามาแล้ว

เหตุการณ์ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สองก่อนที่ไทยจะถูกสะเทือนความเป็นกลาง นักการทูตไทยได้ขอร้องให้อังกฤษและสหรัฐอเมริกาแจ้งให้ไทยทราบโดยความว่าจะให้ความช่วยเหลือแก่ไทยเพียงใด ซึ่งความพยายามของไทยมิได้ประสบผลสำเร็จดังหวัง ในสถานการณ์เช่นนั้นจึงเท่ากับไทยได้รับการทอดทิ้งให้ต่อสู้ญี่ปุ่นโดยลำพัง และเมื่อไทยไม่สามารถดำเนินนโยบายต่อต้านการรุกรานของญี่ปุ่น ซึ่งมีกำลังเหนือกว่าอย่างมากมาย ไทยจึงต้องยอมสละความเป็นกลาง และยอมจำนนในที่สุด และจากความจำเป็นของเหตุการณ์ในระบายนั้น ได้บังคับให้ประเทศไทยจำต้องเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นในสงครามโลกครั้งที่ ๒

ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าในช่วงระยะเวลาดังกล่าวนี้ นโยบายต่างประเทศของไทยไม่เหมือนกับระยะใด ซึ่งถือว่าเป็นระยะที่ผิดปกติ เพราะไทยได้สละความเป็นกลางและเข้าผูกพันกับญี่ปุ่น โดยไม่ได้เผื่อทางเลือกไว้เลย แต่ไทยสามารถรักษาเอกราชของประเทศไว้ได้ ไม่ถูกยึดครองหลักจากที่สงครามยุติ เพราะการสนับสนุนของขบวนการเสรีไทย ประกอบกับความสามารถในเชิงการทูตของไทยด้วยการดำเนินงานของเสรีไทยแสดงให้เห็นตลอดเวลาวา ไทยได้หาทางออกไว้เสมอ

ดังที่กล่าวไว้ในบทที่ ๔ ว่า การดำเนินงานของเสรีไทย (X.O. Group) และขบวนการใต้ดิน ซึ่งให้ความช่วยเหลือร่วมมือกับสัมพันธมิตร มีน้ำหนักถึงความร่วมมือเป็นทางการระหว่างไทยกับญี่ปุ่น และการที่ไทยประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตร ความร่วมมือที่สัมพันธมิตรได้รับจากเสรีไทยระหว่างสงครามนับว่าเป็นประโยชน์มากทั้งในด้านการสื่อสาร และด้านยุทธศาสตร์ ซึ่งทำให้ได้รับความเห็นใจจากสัมพันธมิตรอย่างยิ่งในระหว่างสงคราม โดยเฉพาะนโยบายเป็นปฏิปักษ์ต่อญี่ปุ่น และเข้าข้างฝ่ายตะวันตกของอัครราชทูตไทยประจำกรุงวอชิงตันมีอิทธิพลมากต่อนโยบายของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อไทยตลอดเวลาสงคราม และการเจรจาจนถึงที่สุด

เมื่อสงครามยุติ รัฐบาลประคับประคองความยากลำบากในการดำเนินการทางการทูตที่จะให้ประเทศรอดพ้นจากการถูกยึดครอง ทางด้านสหรัฐอเมริกาไม่ถือว่าไทยเป็นประเทศคู่สงคราม แต่อังกฤษถือว่าประเทศไทยเป็นศัตรูและให้รัฐบาลไทยปฏิบัติตามข้อตกลง ๒๑ ข้อ ควบคุมความชาญฉลาดในทางการทูตของนักการเมืองไทยถึงสหรัฐอเมริกา เข้ามามีบทบาทช่วยเจรจาให้ประเทศไทยหลุดพ้นจากการบีบคั้นของอังกฤษ โดยรัฐบาลอเมริกาขอให้อังกฤษผ่อนปรนให้ความตกลงเบาลง และประคองกับหนังสือพิมพ์ในสหรัฐอเมริกากลางชาวคริสต์โครมว่าอังกฤษบีบคั้นไทยต่าง ๆ นานา ซึ่งในที่สุดไทยก็รอดพ้นจากสภาพประเทศผู้แพ้สงครามไปได้

เป็นความจริงที่ปรากฏชัดแจ้งว่า ควบนโยบายทางการทูตอันหลักแหลมไทยจึงดำรงความเป็นเอกราชอยู่ได้มาจนตราบเท่าทุกวันนี้ และการที่ไทยหลุดพ้นจากสภาพประเทศผู้แพ้สงครามมาได้ เป็นข้อพิสูจน์ที่เด่นชัดถึงความสามารถ ความชำนาญในทางการทูตส่วนหนึ่ง และบทบาทของเสรีไทยในระหว่างสงครามอีกส่วนหนึ่ง

ในระยะเวลาดังกล่าว (๒๔๘๒ - ๒๔๘๘) เป็นระยะเวลาพิเศษ ถ้าพิจารณาในแง่การดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทย ซึ่งโดยปกติจะไม่มีลักษณะผูกพันกับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นพิเศษคือ "เป็นกลาง" ทั้งนี้เพราะมีการถูกละเมิดความเป็นกลาง และการต้องเข้าร่วมสงครามกับญี่ปุ่นต่อต้านสัมพันธมิตร การเอาตัวรอดได้หลังสงครามโลกครั้งที่สอง จึงตอ้งนับว่าเป็นความสามารถที่ปรับตัวเองให้เข้ากับสภาพการณ์ได้อย่างดี.